

Forslag om **endringer** i pensjonssystemet og litt pensjonshistorie

Regjeringen foreslo i desember i fjor flere store endringer i vårt pensjonssystem. Blant annet ble det lagt fram forslag til økte aldersgrenser for alderspensjon, bedre alderspensjon til uføre og bedre regulering av minstesatsene. I tillegg ble det lagt fram forslag til nye regler for offentlig avtalefestet pensjon (AFP).

En trygg og verdig alderdom

Folketrygden er en grunnstein i den norske velferdsstaten og er det bærende elementet i vårt pensjonssystem. Det grunnleggende formålet er å gi den enkelte økonomisk og sosial trygghet når det ikke lenger kan forventes at man kan forsørge seg selv ved eget arbeid. Pensjonssystemet skal dermed sikre en trygg og verdig alderdom for alle. Befolkningen må samtidig ha tillit til at systemet er så robust og bærekraftig at pensjonsloftene kan innfris også for kommende generasjoner.

Folketrygdens alderspensjon består av en grunnsikring og en standardsikring. Grunnsikringen innebærer at alle er garantert et minstenivå på inntekten som pensjonist. Sammen med skattesystemet bidrar dette til sosial omfordeling og til å sikre gode levekår for alle. Samtidig må pensjonssystemet stimulere til arbeidsdeltaking. Dette ivaretas av standardsikringen, som innebærer at pensjonen skal stå i et rimelig forhold til tidligere arbeidsinntekt. Når den enkelte får pensjonsmessig uttelling for arbeid, bidrar det samtidig til å opprettholde legitimiteten og betalingsviljen for folketrygdens alderspensjon som bærebjelken i det samlede pensjonssystemet. Det er bred politisk enighet om at personer som har vært i jobb skal ha en høyere pensjon enn de som ikke har det.

Historie

Det samlede pensjonssystemet beskrives ofte som bestående av tre deler: Folketrygden, arbeidsrelaterte pensjoner, herunder AFP), og individuell pensjonssparing.

Utviklingen av dagens pensjonsordning har vært en langvarig prosess. De første lovforslagene om offentlig pensjon ble lansert allerede på 1840-tallet, men først i 1911 kom gjennombruddet som resulterte i lov om pensjonskasse for statens tjenestemenn i 1917. Generell aldersgrense var den gang 70 år for menn og 65 år for kvinner. Samme år ble Norske Folk etablert av syv livsforsikringselskaper, som tilbød kollektive pensjonsforsikringer/tjenestepensjonsordninger. På omtrent samme tid ble det også etablert enkelte kommunale pensjonskasser – i Aker kommune i 1901, og i nabokommunen Kristiania i 1902. I 1949 samlet kommunene seg i Kommunal Landspensjonskasse (KLP).

I 1948 ble det for første gang lagt fram en samlet plan for den videre utbyggingen av trygdene fram til en folketrygd. Dvs. en fullt utbygd sosialtrygd som omfattet ytelser ved sykdom, uførhet, arbeidsløshet, alderdom og tap av forsørger. I første omgang ble det tatt sikte på å bygge ut de delene av trygdesystemet som ennå manglet. Det ble innført en obligatorisk syketrygd i 1956, forsørgertrygd i 1957, generell uføretrygd og attføringshjelp i 1960 og enke- og morstrygd i 1964.

Med dette var alle i Norge sikret lovbestemte ytelser ved inntektsbortfall pga. alderdom, uførhet, sykdom, tap av forsørger eller arbeidsløshet.

Neste trinn var å samle alle grunntrygdene i en folketrygd med felles finansiering og administrasjon. Den 17. juni 1966 kom lov om folketrygd som ble satt i kraft fra 1967. Dette var en omfattende utvidelse og omorganisering av det offent-

lige trygdesystemet som fikk store ringvirkninger for de offentlige tjenestepensjonsordningene. Pensjonsalderen ble senket fra 70 til 67 år i 1973.

På begynnelsen av 2000-tallet ble Pensjonskommisjonen nedsatt. Bakgrunnen var aldringen av befolkningen, som kombinert med høyere

ENDRINGER. Flere endringer har blitt foreslått av regjeringen i pensjonsregelverket.

gjennomsnittlige ytelser og tiltakende tidligpensjonering, uten endringer, ville føre til en sterk økning i pensjonsutgiftene framover. Et overordnet mål med arbeidet var å gjøre pensjonssystemet mer økonomisk og sosialt bærekraftig, blant annet gjennom å stimulere til høy yrkesdeltaking.

ERIK RÅD HERLOFSEN

Advokat med arbeidsrett som sitt spesialfelt. Var medlem av Statens seniorråd fra 2004–2017 og har deltatt i flere debatter om aldersdiskriminering.

Endringene som ble kalt Pensjonsreformen trådte i kraft 1. januar 2011 og innførte viktige elementer som alleårsopptjening fram til 75 år, fleksibelt uttak av pensjon fra 62 år, nøytralt utformede uttaksregler og levealdersjustering. Etterfølgende arbeid har deretter vært konsentrert om tilpassninger for å sikre at hele pensjonssystemet støtter opp under målene med reformen.

Regelverket for de private tjenestepensjonsordningene er samtidig tilpasset reformen i folketrygden, og gir dermed pensjonsmessig uttelling for å jobbe etter 62 år. AFP i privat sektor ble i 2011 lagt om til et livsvarig tillegg til alderspensjonen fra folketrygden, noe som bidro til en betydelig styrking av lønnsomheten av arbeid. I tariffoppgjøret i 2018 ble partene enige om å gjennomføre en felles utredning av en mulig omlegging av dagens AFP-ordning. Utredningen ble lagt fram i 2021. Det er enighet om at en framtidig AFP-yttelse skal kobles til tid i AFP-bedrift.

Endringsforslagene

Regjeringen la 15. desember 2023 fram flere endringer i pensjonsregelverket. Hovedformålet med forslagene er å styrke den sosiale profilen i folketrygdens alderspensjon.

De sentrale forslagene er:

- Aldersgrensene i folketrygden økes i takt med økningen i levealder for alle som er født i 1964 eller senere.
- Minstesatsene reguleres i takt med lønnsveksten. Alle pensjoner under utbetaling skal fortsatt reguleres med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten.

PENSJONSALDER

→ Pensjonsalder må ikke forveksles med de øvre aldersgrenser i arbeidslivet. Øvre aldersgrenser angir tidspunktet hvor det er saklig å si opp vedkommende på grunn av nådd alder, eller tidspunkt hvor arbeidstakeren plikter å fratre sin stilling, mens pensjonsalder er det tidspunkt man kan ta ut pensjon, hvor hovedregelen i dag er 67 år. Dette gjelder uavhengig av at det for mange er anledning til å foreta fleksibelt uttak mellom 62 – 75 år.

→ Regjeringens forslag tar utgangspunkt i en «normert pensjonsalder» på 67 år for personer født i 1963, men foreslår at denne økes med 2/3 år (åtte måneder) av forventet vekst i gjenstående levealder for personer født i 1964 eller senere. Dette innebærer pensjonsalderen økes med en til to måneder per årskull, noe som betyr ca. ett år per tiår. En person født i 1974 må derved arbeide ett år lengre enn 1964-årgangen, mens folk født i 1984 må arbeide to år lengre.

■ Uføres alderspensjon skjermes for om lag to tredjedeler av virkningen av levealdersjusteringen for å holde trinn med arbeidsføres alderspensjonsnivå.

■ Regjeringen foreslår jevnlig evalueringer av pensjonsreformen og det nye pensjonssystemet.

■ Regjeringen vil, sammen med partene i arbeidslivet, jobbe videre med problemstillingene knyttet til «sliterne». Regjeringen vil i den anledning nedsette et utvalg som skal vurdere ulike løsninger for «sliterne», herunder en ordning i folketrygden.

■ AFP for offentlig ansatte blir endret fra å være en tidligpensjonsordning, fra 62 til 67 år, til å bli en livsvarig pensjon. Pensjonen kan tas ut i tillegg til alderspensjon fra offentlige tjenestepensjonsordning og NAV. Du kan også jobbe samtidig som du tar ut AFP livsvarig, uten at pensjonen blir redusert. Formålet med ny AFP er å fremme muligheten for å veksle mellom jobb i offentlig og privat sektor. Tidligere har ikke tiden man har jobbet i privat sektor blitt regnet med dersom man går over til offentlig sektor, noe som løses i den nye ordningen. Frem til det kommer en avklaring rundt endringer i AFP-ordningen i privat sektor, er det foreslått en midlertidig løsning for de som har byttet jobb fra offentlig til privat sektor med AFP-avtale, for årskullene 1963 til 1965.

Flere må jobbe lenger

Vi lever lenger og holder oss friskere lenger, samtidig som mange studerer lenger og derved kommer senere inn i arbeidslivet enn tidligere. Dette innebærer at den tid man er yrkesaktiv målt i forhold til den tid man står utenfor arbeidslivet stadig blir kortere. I 1950 var det mer enn syv personer i yrkesaktiv alder per pensjonist, mens vi i 2050 kan forvente oss om lag to yrkesaktive per pensjonist. Dette innebærer at flere pensjonister må forsørges av stadig færre yrkesaktive.

For at pensjonssystemet skal være bærekraftig må flere jobbe lenger. Det er derfor fornuftig at den normerte pensjonsalder endres i tråd med den forventede levealder.

Endringene antas å tre i kraft fra og med 1. januar 2025. Det er imidlertid fortsatt et paradoks at regjeringen, LO og NHO ønsker å opprettholde eller til og med senke aldersgrensene i arbeidslivet.

Kilder: Kristian Trosdahl: Fra «Kongens Casse» til Statens pensjonskasse (2026). Meld. St. 6 (2023–2024) – Et forbedret pensjonssystem med en styrket sosial profil